

KAZALIŠTE

U TELEVIZIJSKOM MEDIJU

Na poticaj Odjela za kazalište i film Matice hrvatske (voditelj Miro Gavran) i časopisa "Kazalište", 28. studenoga 2001. u palači Matice hrvatske, Strossmayerov trg 4, održan je okrugli stol na temu *Kazalište u televizijskom mediju*. Kao gosti pozvani su redatelji i urednici Nikola Vončina, Joško Juvančić, Petar Šarčević, Eduard Galić, Drago Kekanović i Željka Turčinović, a voditeljica je razgovora bila Maja Gregl. Kao uvod u razgovor voditeljica je pročitala tekst urednika Dramskoga programa Dubravka Jelačića Bužimskog, koji je bio spriječen sudjelovati. Tekst ovdje objavljujemo u cijelosti, prenoseći potom i najzanimljivije dijelove razgovora.

Kazalište i televizija

Vele da kazališna predstava živi sve dok živi i posljednji gledatelj u čijem se sjećanju zadržala. Ma kako to neobično zvučalo, nikad nisam prihvatio bizarnu ljepotu te tvrdnje. Uvijek mi se činilo da u sebi nosi preveliku dozu intelektualnog snobizma, da naprosto barata efektnom retorikom, uživajući pritom u konačnom sjaju nečeg tako prolaznog kao što je kazališna umjetnost. U današnje vrijeme, kad sofisticirana tehnologija bilježi i tako nevažne slike vremena kao što su laprdanja političara i efemerne budalaštine mondenog svijeta, pristati na zaborav nekog izuzetnog teatarskog događaja, bila bi nepravda prema svim njegovim sudionicima.

Iz vizure u kojoj se trenutno nalazim, iz pozicije, dakle, urednika Dramskoga programa HTV-a, ta činjenica dobiva još posebno značenje. Zna se, naime, da je osnovna djelatnost Dramskoga programa, kao jednog od najvažnijih segmenata ukupne televizijske proizvodnje, snimanje dugometražnih i srednjometražnih filmova, serija i televizijskih drama, te napokon snimanje najkvalitetnijih drama recentnog kazališnog pogona. Toj zadnjoj, ali izuzetno važnoj obvezi pristupamo na dva načina. Ako se radi o komornoj drami s malim brojem lica, nastojimo je preseliti s kazališnih dasaka i snimiti u živom prostoru. Pri tome tekst ostaje isti, jedino se mizanscena modificira i prilagođuje okolnostima naturalnog okruženja. Prednost je u tome što se gubi statičnost i šuplja rezonanca kazališnih dasaka, a dobiva svježina, dinamizam i autentičnost realnog ambijenta. Kazališni tekst tako poprima novu formu koju slobodno možemo nazvati televizijskom dramom. U onim pak predstavama, u kojima je kazališna režija toliko bitan i neizbrisiv dio, da bi svako diranje bio bogohulan čin, nastojimo prenijeti stvari integralno. U tom slučaju sve ostaje na pozornici, jedina je intervencija stanovito kadriranje kazališne predstave i to samo kako bi se pojačala ekspresivnost igre i gestike. Predstava je u cjelini potpuno sačuvana kao kazališni čin. I dok za prvi oblik snimanja, to jest za pretvaranje kazališne u televizijsku dramu još imamo stanovitog razumijevanja kod onih koji odlučuju o našim financijama, za drugi oblik snimanja ima sve manje sluha. Bolje reći gotovo ga i nema, ma koliko se mi trudili objasniti kako je to nužna djelatnost javne televizije, koja osim komercijalne gledanosti nužno mora ispuniti i kulturološku funkciju.

Jer da nije tako, zar bi danas u našoj bogatoj arhivi Dramskoga programa ostalo toliko sačuvanih divnih rečenica Sofokla, Eshila, Euripida, Shakespearea, Molierea, Čehova, Pirandella, Držića, Gundulića, Hektorovića, Šenoe, Krleže, Marinkovića... Što bi bilo s visokim dometima naših kazališnih festivala, kazališnih kuća i družina? Kako bi se oteli zaboravu lica i glasovi naših nezaboravnih glumaca, ideje velikih režisera, scenografa, kostimografa i svih ostalih sudionika koji su svoj život posvetili tako krhkoj i prozračnoj umjetnosti koju tek Prosperove rečenice prate poput sjetnog lajtmotiva: "Mi tek tvar smo od koje građeni su snovi, i snovima se samo naš kratki život okružuje." Gledajući nedavno jednu staru dramu, bio sam zatečen i ganut činjenicom da u jednom trenutku u kadru vidim petero glumaca od kojih nikog više nema među nama. Preseljeni u daleki svijet sjena.

Ali oni su bili tu u svjetlucanju tog virtualnog svijeta, ne onako istinitog kao u vrijeme dok su ga stvarali, ali jednako potresnog i umjetnički relevantnog što može izazvati uzbuđenje tako potrebno za doživljaj umjetničkog čina. Reći će netko da na taj način izjednačujem filmsku i kazališnu umjetnost, no stanovite razlike postoje. Na filmu je tekst koji glumci govore samo scenarij u službi redatelja čije je to autentično glumačko djelo. Taj tekst je zabilježen na filmskoj traci zauvijek onako kako je to redatelj htio i možda su se izgubile neke krasne rečenice. U kazališnom činu na sceni je umjetnost riječi koju nitko ne može izmijeniti, odnosno svatko je u svom vremenu čita na svoj način. I to bilježenje ima gotovo neku arhivsku vrijednost. Kazališna predstava odlazi u arhivu televizijskog programa kao nedirnut čin literarne i glumačke umjetnosti. I zato, bar dok sam u mogućnosti da to radim, nastojat ću sačuvati barem minimum onog što smatram važnim, ludom i ignorantskom vremenu usprkos. Jer kad malo bolje razmislim, čini mi se kao da ona rečenica o trajanju kazališne predstave s početka mojega teksta najviše i odgovara onima čije je mizerno znanje i ukus odnjegovan na američkim instant idiotarijama. Od ideologa novoga svjetskog poretka potrebna nam je samo tehnologija. Duhovnih sadržaja u ovom je dijelu svijeta ionako bilo uvijek dovoljno.

Dogodilo se da već petnaestu godinu osluškujem kretanja, nemire i nesreću mladih ljudi koji traže svoj glumački, spisateljski i redateljski put upravo i ne slučajno na televiziji, mediju koji je oduvijek bio stjecište novog, uzbudljivog, nemirnog, prolaznog i zato magijski moćnog izričaja. Prva predstava na koju sam kao urednica u Dramskom programu dovela televizijsku ekipu bila je *Budi se lijepa* 1993., koju smo snimili u ruševnom Francuskom paviljonu, kulturnom spomeniku koji je do tada trunuo zaboravljen u dvorištu Studentskog centra, a koji je tadašnja uprava Teatra ITD oživjela. Fragmente cjeline snimali smo u tami, u potpunom mraku, sa superosjetljivim filtrima... Kada sam pogledala materijal, prepoznala sam mjesto koje se samo nudi kao prostor filmske scenografije sa živim glumcima koji govore tekst istovjetan filmskom scenariju... Uslijedile su predstave *Tit Andronik*, koji je zbog loše akustike u Francuskom paviljonu vrlo mukotrpno snimljen reportažnim kolima, zatim *Uživo s mjeseca*, mladog redatelja Tomislava Žaje, također u Francuskom paviljonu, televizijski film koji je pratio nastajanje kazališne predstave, gdje su glumci bili ljudi i ljudi glumci. Tako je zabilježeno nastajanje ne samo predstave nego i života. Ideja je bila snimiti teatar kao životnu pozornicu na kojoj se svi mi nalazimo. Isti redatelj snimio je *Mjesec Alabame*, televizijsku snimku predstave koja je pokazana na međunarodnom televizijskom festivalu u Plovidu i u Madridu. Dramski program nije mogao predvidjeti uspjeh te predstave, ali ga je mogao naslutiti, i to se pokazalo točnim, kada se uspjeh predstave poklopio s uspjehom televizijskog kabarea sa sjajnim glumcima (Edita Majić i Božidar Alić, te pijanist Duško Zubalj) koji su kazališnu glumu sjajno pretočili u filmsku.

Sljedeće što me fasciniralo u Teatru ITD bile su tri mlade glumice na koturnama, s baroknim stiliziranim frizurama... Bila je to *Groznica* Ivana Vidića. Znala sam da njegov tekst kratkih odsječenih prizora, koje povezuju tri djevojke, odgovara filmskom skeču. To je gotovo filmska dramaturgija! Tri djevojke smještene su u čvrsto omeđen prostor djevojačke sobe i spremaju se za večernji izlazak u grad. No već u sljedećem prizoru djevojačka soba postaje samostan, onda mesnica... Predstava je sastavljena od niza odvojenih prizora koji funkcioniraju kao samostalne mikrocjeline. Glumice se kreću u tom prostoru poput marioneta, od potpune teatralizacije do realističnosti, koja oscilira između groteske i boli. Predstava je bila idealan poligon za

četiri kamere reportažnih kola, koje je redateljski koordinirao Ištvan Filaković.

Sve su to mali dragocjeni prilozi za mnogo veću građu povijesti televizijskih snimki kazališnih predstava koje su snimane proteklih desetljeća, a sada se snimaju sve manje i manje...

Kada sam pozvala Branka Ivandu da prenese hit predstavu *Breza*, on je tada izjavio: *Gledanje kazališne predstave na televiziji vrlo je nezahvalno jer je posrijedi svojevrsan hibrid. No mislim da je dobro što se ova predstava snimila jer to ima višestruko značenje. Prvo, to je prilika da predstavu vide i ljudi koji ne žive u Zagrebu. Drugo, na taj se način dobre predstave čuvaju za budućnost. Sada upravo na Televiziji otkrivamo predstave koje su moji kolege snimili prije dvadesetak godina i koje su dio općega kulturnog dobra. Kamo sreće da smo snimali predstave velikih režisera kao što su Kosta Spaić i Branko Gavella. Od njihove kazališne ostavštine sačuvano je tek minimum snimljenog materijala. Snimajući kazališnu predstavu, redatelj mora naći srednji put – staviti do znanja da je riječ o kazališnoj predstavi, no ipak je pokušati približiti televizijskom gledatelju. Užitak mi je snimati kazališne predstave ako imam mogućnosti kadriranja, a ne da to izgleda kao prijenos nogometne utakmice.*

U Dramskom programu dramaturzima je, smatram, temeljna zadaća sačuvati i zabilježiti trenutak vremena, koje postaje povijest za buduće naraštaje. Nešto što ostavljamo u naslijeđe kao trajnu vrijednost. U vremenu kada se tako malo snima, i prijenos kazališne predstave uživo, kao "nogometne utakmice", dobro bi došao. Nemam ništa protiv toga. Tako se, uostalom, prenose koncerti, zašto ne bi i kazališna predstava s publikom, i to baš na premijeri?

Postoji i drugi način. Nedavno snimljena predstava Mire Gavrana *Ljubavi Georgea Washingtona* svjedoči o tome. Drama autora koji je imao petnaest premijera u osam zemalja, u kojoj su prepoznatljivije gotovo sve temeljne vrijednosti njegova rada uopće, vještina vođenja radnje te vrlo televizičan dijalog, postat će, trudom istih glumaca (Branka Cvitković i Mladena Gavran) i zaslugom redatelja (Eduard Galić), televizijska drama snimljena u naturalnom prostoru, u dvorcu Miljana, za koju je sam autor otkrio da ima dignitet Mount Vernona, imanja na kojem je živio George Washington. I tu se fascinacija samim snimanjem poklopila s kazališnim doživljajem. U toj interakciji pisca i redatelja, susreta riječi i slike, kao pretpostavke dramatskog iskaza, nastat će uvijek dvojna tvorevina beskrajno zaigranih jednakovrijednih čestica kao poticaj za pustolovinu u neslućene prostore, koje smo pozvani otkrivati zajedno. Tada nas ozari radost dobre suradnje, a gledatelja pak nagrada.

NIKOLA VONČINA

voditelj nekadašnje televizijske emisije Umjetnička večer

Nakon što sam otišao iz ZKM-a, zahvaljujući prijateljstvu s Ivicom Ivancem došao sam na novoosnovani Drugi program Hrvatske televizije i uređivao emisiju koja se zvala *Iza pozornice*, u kojoj smo predstavljali pojedine predstave, kazališta i glumce. Od samih početaka televizije 1956. prenosile su se kazališne predstave, zapravo one su u prvo vrijeme gostovale u malom studiju, jer još nije bilo reportažnih kola. Prva takva predstava bilo je nekoliko scena iz *Nikoletine Bursaća* koje je režirao Mario Fanelli. Odigrana su i dva prizora iz Gavelline predstave *Svođa tela gospodar*. Prva reportažna kola stigla su 1957., pa su počeli i prijenosi iz Zagrebačkog dramskog kazališta. Sjećam se, pričao mi je pokojni Vlado Gotovac, da su snimali Kostinu (Kosta Spaić, nap. ur.) predstavu Ionescovih *Stolica*. Predstava je izazvala burne reakcije dogmatičkih struja pa je Vlado taj prijenos skoro platio glavom. Naprosto zato što je to bio Ionesco i 1958. godina, još nije bilo vrijeme za te "trule zapadne priče". Od onda pa do danas kazališne se predstave prenose. I od tada pa sve do danas postoje isti problemi vezani uz kazalište na televiziji. U prvo vrijeme televizija je bila povlašten medij pa su i novinske kritike bile rijetke, jer ljudima televizija početkom šezdesetih nije bila dostupna. Kasniji kritičari, vjerujući u ozbiljnost i autentičnost TV medija, predbacivali su tada, a predbacuju i danas, da je kazališna predstava strano tijelo na televiziji. Ali to se isto događalo i s filmom u prvo vrijeme. Danas gotovo da i nema boljega romana koji nije ekraniziran. Nekada su se zgražali da bi jedno književno djelo moglo biti predstavljeno filmski jer su to dvije umjetnosti, dva potpuno različita svijeta, a danas je to normalna stvar. Slično je bilo i s radiodramom. Jedan je glasoviti francuski teoretičar ustvrdio da je adaptirati kazališni tekst za radio isto što i saditi palme na Sjevernom polu ili u Sahari uzgajati bijele medvjede. Jer to su dva jezika, dvije potpuno različite umjetnosti, koje se služe različitim izražajnim sredstvima. Pa i ovo što se danas događa, to su zablude koje se događaju sve od 1957. I mislim da bi ljudi trebali pročitati knjigu našeg filmskog teoretičara Hrvoja Turkovića *Razumijevanje filma*, jer on tamo sjajno piše o tome što su mediji i o njihovim različitostima.

Ono što je vrlo važno i što se dogodilo u umjetnosti europskoga umjetničkog kruga – mi smo prešli u razdoblje drukčijeg moderniteta. Ono prvo razdoblje počelo je s egzistencijalističkom dramom, a današnja je post-

moderna u pitanjima medijskoga purizma sasvim druga epoha. Dok je obilježje svake avangarde inzistiranje na purizmu i autentičnosti pojedinih medijskih grana, dotle je obilježje postmodernizma upravo intermedijalnost, intertekstualnost. Iz toga proizlazi da je i korištenje kazališnih predstava u televizijskom mediju sasvim normalna stvar...

Pitanje tih kazališnih prijenosa pitanje je kvalitete i prilagodljivosti predstave televiziji. Prijenosi znaju biti grozni, npr. na austrijskoj televiziji imaju strašne prijenose, to se ne može gledati. Recimo, *Hekuba* 1992. sretno je "sjela" u prostor kule Minčete, a sjajno je "sjela" i u politički kontekst toga vremena. Bio sam na festivalu kazališnih predstava koje se održavaju na televiziji Prix Italia, u Rimu 1992. godine. Miljenko Bukovčan to je sjajno napravio i šteta što on i danas ne radi takve projekte. Osim toga, i Doris (Doris Šarić Kukuljica, nap. ur.) je vodila računa da igra za televiziju, da tu postoji krupni plan i da je gluma za kameru drugačija. "Sretna okolnost" na tom festivalu bila je u tome da su baš u vrijeme njegova trajanja počela bombardiranja Dubrovnika, pa je predstava onda postala još zanimljivija. (...) No pitanje je kako bi ta predstava bila danas snimljena. Kad danas vrtim studentima radijske ili televizijske vrpce, oni to doživljavaju kao totalnu prošlost. Predstave za koje smo mi mislili da su senzacionalne i koje smo prije tridesetak godina doživljavali pozitivno, današnja mlada generacija doživljava sasvim drukčije.

JOŠKO JUVANČIĆ

redatelj

Dobar primjer za to je Krležino *Kraljevo*. To je sjajno bilo napravljeno u ono vrijeme. No kada mi danas gledamo na televiziji snimke predstave koje su nekada bile dobre, onda ako su one i danas dobre – tu nešto ne valja. Npr. Krležina čuvena predstava *U logoru* divno je prenesena, ali danas sve to gledaš kroz raster prošlosti, nečega što su pojedinci nekada nudili kao rješenje i poruku svojoj generaciji. Ali danas, za moju generaciju, to više nije ista poruka. Pa i kada gledamo stare filmove i divimo im se, to isto više nije ta poruka koja je bila kada su oni nastali. Kada je Gavella radio tu predstavu, onda je definitivno raskrstio s mentalitetom putujućih družina, mentalitetom uspješnosti predstava, s mentalitetom kad se glumi drama da mora biti patetično, kada se glumi komedija da mora biti pretjerano. I mi smo se tome divili. (...) I kada današnja ge-

neracija gleda te predstave, bitno je da to vidi i utvrdi da to nije isto kao npr. knjiga koja je preživjela 500 godina, da tu postoji velika razlika. Predstava je uvijek mišljena za samo jedno kratko vrijeme. Kad radim predstavu, ne pada mi na pamet da bi je trebao gledati moj unuk, jer bi to bila katastrofa. Predstave se trebaju sačuvati, ali iz nekih drugih razloga.

Slučaj s mojom predstavom *Ribarske svađe* (snimljena i emitirana na televiziji, pokrenula je buru negodovanja u medijima, nap. ur.), koja je odigrana puno puta i ima kod publike jako dobar status, na televiziji je ocijenjena veoma loše. U to ne mogu ulaziti, jer sam presubjektivan. To da se nakon uspješnih stotinjak izvedbi predstave *Ribarske svađe*, koja je u kazalištu uvijek puna, sada došlo do toga da je nakon emitiranja te predstave na televiziji ukinut termin za emitiranje kazališne predstave, to je nevjerovatno. No zato treba misliti. Mislim da je Šarčević to najtočnije rekao, svaka predstava za koju se televizija odluči – njoj se treba pristupiti na sasvim poseban način. Pitanje je kako nešto što je neponovljivo prenijeti na televiziju. Zato treba svaku predstavu snimati na poseban način. Mislim da poslije Dnevnika, kada su svi ljudi dovedeni u jedno dramatično stanje slušajući što se sve događa, nije vrijeme da se daje predstava poput *Ribarskih svađa*. Kad na televiziji vide Ivicu Vidovića nakon Mate Crkvenca, onda se svi počnu pitati – tko je ovdje lud?

Što se tiče prijenosa kazališnih predstava, tu bih napravio tri kategorije pristupa snimanju kazališnog događaja:

1. Arhivsko-povijesno-dokumentaristički – za predstave koje su nešto značile u kulturi jednog naroda. Veliki kazališni događaj treba zabilježiti bez obzira kada, kome i kako ćemo ga prezentirati. To je dio obaveze naše televizije. Obično to moraju biti predstave koje su prošle svoj vijek trajanja u kazalištu, jer se i najbolje predstave u kazalištu nakon nekog vremena potroše, i onda mi pokušavamo sačuvati onu izvornu energiju u tim televizijskim snimkama. Naša je kulturna obaveza da snimamo takve predstave pa čak i ako pri tome izgubimo onaj eros koji je postojao na sceni.

2. Medijski trenutak – to nema nikakve veze s kvalitetom predstave. Određena predstava iz nekoga razloga treba biti prikazana ili prezentirana. Zbog nekog, bilo kojeg događaja, tu kazališnu predstavu, i sve ljude koji se oko nje nađu, treba snimiti, odnosno televizija taj događaj treba prenositi.

3. Nekada su književnost i teatar na televiziji bili pod vrlo jakim kontrolom političkog establišmenta. Tada je kazalište išlo korak naprijed u društveno-političkom

smislu. Ponekad je bilo nemoguće neke autore i njihov pristup pokazati na televiziji i onda je tu kazalište bilo bitno jer se u njemu to moglo. Tako su se pedesetih u kazalištu događali Ionesco i Beckett. U kazalištu nesumnjivo postoje takve glumačke kvalitete koje bi uz jedan drugačiji pristup, onako kako to radi BBC (bez kulise, jer televizija ne podnosi kulisu), iskoristivši glumački nukleus koji je u kazalištu postojao i uz određeni financijski napor, mogle napraviti dobar posao. Jedno je kad glumac igra u kulisi, a savim drugo u realističnom prostoru, onda igra sasvim drugačije.

Ima puno odličnih predstava koje bi se morale izboriti da budu prenesene na televiziju. Svi znamo da televizija ima samo jedan zakon, a to je minutaža i njezina cijena. Ja sam zato da se većina tekstova adaptira na televizijski realizam. Na zid, na kamin, na ulicu... a ne na kulisu.

DRAGO KEKANOVIĆ

urednik u Dramskom programu HTV-a

Krležu bismo mogli prikazivati jedno šest mjeseci bez problema, s obzirom na količinu materijala koje imamo (Kekanović je prije desetak godina pripremao televizijski ciklus snimljenih predstava po Krležinim djelima, nap. ur.). No pitanje je koliko bi on izdržao u današnjem trenutku ovakav kakav je snimljen. Kada sam došao na televiziju, predstave su se direktno prenosile s kazališnih festivala, ali to je valjda bio sretn trenutak u teatru, a i televizija je u tom času bila zainteresirana. U trenutku kada je televizija shvatila koliko moć ima, onda je teatar i umjetnost potisnula iz sebe. I u zadnjih petnaest godina trudim se vratiti barem dio tog sjaja. Jer nije to samo pitanje organizacije, to je pitanje moći i programa. Danas, ne znam koji nam teatar može posredovati npr. ono što se dogodilo u New Yorku. Slažem se sa stavom koji zastupa Joško Juvančić. Nema autentičnosti, televizija je hibridni medij koji vam ne daje ništa osim tog trenutka. U tom smislu potreban je novi pristup ne samo Krleži nego i cijeloj našoj kulturnoj baštini. No istovremeno ljudi koji će to raditi moraju računati na otpor i nerazumijevanje. Sjećam se kada sam radio Kozarčevu *Tenu* 1975. Napravio sam jedan sasvim mali otklon i čini mi se da tu čak nije bilo nijedne moje rečenice (sve su bile Kozarčeve), ali sam htio stvoriti lik žene koja voli čovjeka, i to je stvorilo velike probleme. A to su opasnosti s kojima se mora suočiti svatko tko želi prenijeti književna djela u televizijski medij. Ja bih strašno volio kada bi

se i tu dogodilo ono što se dogodilo s filmom. Kao što je film prošao kroz medij i jednostavno se ugradio u televiziju, da se to dogodi i s kazalištem. No pitanje je gdje se kazalište može ugraditi u medij televizije, gdje će pronaći svoj glas i progovoriti. Moram priznati da to još ne vidim. I mislim da se ljudi u kazalištu trebaju zapitati što oni rade i za koga. Čini mi se da se događa neka ekskluzivnost i zatvaranje teatra. Kao da oni igraju sami sebi i kao da nitko ni ne pomišlja da bi se ispred njih mogle postaviti kamere i snimiti ih. Bilo bi sjajno kada bi se teatar mogao prilagoditi, jer televizija neće čekati. Ona se razvija i ide dalje.

EDUARD GALIĆ

TV redatelj

Mislim da teatar apsolutno ima mjesta na televiziji. Ako kupite *TV today*, vidjet ćete da je svaki petak na talijanskoj televiziji ili na SAT-u neka kazališna predstava. No sad se postavlja pitanje, ako mi prebacimo neku kazališnu dramu u prirodni objekt, je li to ili nije kazalište? Mislim da to više nije kazalište. No ima tu jedan drugi problem, a on je tehničke prirode. Kada npr. prenosite neki popularni oratorij, onda svaki zborist ima svoju "bubicu", a vi kod nas ne možete svakom glumcu (npr. u *Ribarskim svađama*) postaviti "bubicu" jer je nemate. I onda se događa da neke glumce čujete loše. Ja sam slučajno bio u Scali kada su prenosili *Hoffmanove priče* i televizijska ekipa bila je na svim generalkama, snimili su tri izvedbe i onda su od toga napravili jednu. Naša televizija ne pruža teatru mogućnosti da se osjeti dah kazališta, dah publike. Vi danas u svakoj komediji imate onaj smijeh publike, jer je to ispunja. Mislim da teatar apsolutno ima mjesto na televiziji, samo je to pitanje kulturne politike. Kazališna predstava na televiziji ne mora igrati u 20 sati, ona može igrati u 22. Osim toga, treba prenositi i predstave iz Splita, iz Osijeka, jer ako to mogu velike televizije raditi, onda možemo i mi.

PETAR ŠARČEVIĆ

kazališni i TV redatelj

Relativno mnogo toga sam radio. Od 1967. godine kada sam iz HNK-a prenosio svoju vlastitu predstavu *Mali trg* Milana Grgića pa sve do posljednje predstave, mislim da su to bili Ivančevići *Maturanti* 1986. ili 1987., napravio sam 22 naslova, 11 svojih predstava i 11

predstava koje su u kazalištu napravili drugi režiseri. Moram priznati da se pri tome nisam osvrtao na pitanje što je kazalište, a što televizija. Navest ću četiri primjera kako se jedna kazališna predstava može prenijeti na televiziju.

Joško Juvančić svojevremeno je napravio jednu sjajnu predstavu, Benetovićeve *Hvarkinju*, koja je imala velik uspjeh u kazalištu. Ja sam je prebacio u Hvar, na trg pred katedralom i sve scene odjedanput su profunkcionirale u tom kamenu (komad je pisan filmskom dramaturgijom). Ne u kulisama, nego u tom kamenom trgu, to je tako oživjelo, da nikome nije palo na pamet da je to zapravo kazalište. I to je bilo emitirano čak pet puta i bilo proglašeno jednom od najboljih ekranizacija u svoje vrijeme.

Drugi je primjer *Kiklop* Ranka Marinkovića i Koste Spaića. U HNK-u 1976. ta je predstava bila jako hvaljena i ja sam od nje napravio seriju od četiri epizode, jer je predstava bila duga. Dekor predstave bio je hiperrealističan, snimali smo u studiju i to nije bio kazališni dekor. I još je jedna stvar sjajno profunkcionirala na televiziji. Kosta je Šerbedžiji režirao dvojnika (to u kazalištu nije baš bilo jasno, je li to pravo ili fiktivno lice), a na televiziji smo s dvije kamere napravili da iz Šerbedžijine glave izlazi to lice dvojnika, taj alter ego. I to je u toj televizijskoj seriji bila prava priča *Kiklopa*. Ta serija bila je emitirana i na drugim televizijskim, slovenskoj, albanskoj i srpskoj, i te je godine čak proglašena kao najbolja serija u SFRJ.

Radio sam i jednu komediju Fadila Hadžića, *Ugledni gost*. Ta komedija se naprosto nije mogla snimiti bez publike pa smo tako i napravili. Mislim da se treba pristupati svakom djelu posebno. Ima predstava koje se mogu samo prenositi i ima drugih koje se ne mogu prenositi i koje se moraju adaptirati. Negdje 1995. ili 1996. radio sam seriju koja se zvala *Hrvatsko glumište* kao i serijal pod naslovom *Antologija hrvatske drame* i mogu vam reći da je gotovo sve sačuvano u arhivu Hrvatske televizije. Nažalost, nakon 1971., jedan je dio drama uništen, one su obrisane. Tada je Palma Katalinić došla na mjesto urednika i onda je bio odstrel nepoćudnih stvari u toj arhivi. Čini mi se da je negdje krajem osamdesetih to sve nekako krepalo. Sve što se danas odnosi na pitanja kazališta na televiziji, nekako je sporadično. Mislim da ne postoji neki racionalni razlog zašto je to tako, ali to se sada tako događa. Želio bih da ove nove generacije, koje sada dolaze, nastave s tom praksom prikazivanja kazališnih predstava na televiziji.

ŽELJKA TURČINOVIĆ

urednica u Dramskom programu HR-a

Ima nešto što je zajednički problem Hrvatskog radija i televizije, a postoje neke indicije da i u ostalim zemljama u tranziciji imaju iste probleme. Hoće li neka predstava biti prenesena sa ili bez kulisa, hoće li to biti TV drama ili prijenos iz kazališta, ja vjerujem da o tome uglavnom znamo dobro odlučiti. No meni se čini primaran jedan drugi problem – čini mi se da je naš umjetnički program i na radiju i na televiziji ugrožen. Mi dobivamo manje novaca, manje termina i taj umjetnički program polako postaje anakronizam, nešto što nije potrebno, što navodno ljudi ne gledaju i ne slušaju. Npr. kolega iz Dramskog programa Tomislav Lalin umro je prije dvije godine i mi u redakciji već dvije godine čekamo novog urednika i novog dramaturga. Znači, mi ćemo preživjeti koliko nas bude, a onda kad izumremo, onda će nas ukinuti. No ako je slušanost 1% na četiri milijuna stanovnika, to je onda lijepa brojka. Mi znamo što je *Poziv u kazalište*, s publikom ili bez, je li snimljen kao prilagodba ili kao originalna kazališna predstava, to ćemo mi, ljudi od struke riješiti. Ali ako nam počnu ukidati termine, onda je to SOS za nas. I to ne smijemo dopustiti.

Postoje zakonitosti medija u kojima radimo i načini kako se nešto adaptira za medij radija ili televizije. I mi imamo pravo adaptirati te drame i predstave mediju, bez obzira je li u pitanju televizija ili radio. Ono što je bitno – mi se moramo boriti za svoju struku na radiju i televiziji.

Činjenica je da je publika koja poseže za arhivom mala, ali ako snimimo nešto, onda nije problem presnimiti to i sačuvati za buduće generacije.

MIRO GAVRAN

pisac

Ovo je bio jedan zanimljiv okrugli stol. Kao i prošle godine, kada smo ovdje napravili okrugli stol o hrvatskom filmu i njegovoj prezentaciji u svijetu. Mislim da je dobro da se govorilo i o žanrovsko-umjetničkim razlozima i o organizacijsko-produkcijskim. I jedni i drugi su bitni u životu i kazališta i televizije. I bitno je da se što više borimo za očuvanje struke. I dobro je da se dogodio i pravi povod za ovaj okrugli stol (emitiranje Juvančićeve uspješne kazališne predstava na televiziji i negativna televizijska kritika, nap. ur.), čini mi se da smo dotakli dosta toga zanimljivoga. Ja osobno, kad

govorim o žanrovsko-umjetničkim razlozima, onda smatram sljedeće: kad je u pitanju ozbiljna drama, bliži sam opcijama adaptacije i snimanja u studiju, a kada je u pitanju komedija, mislim da je tu moment publike bitan. Slažem se s onim što je gospodin Šarčević rekao: materijal određuje pristup. Ako se usredotočimo na želju da spasimo što više termina i da i kazalište i televizija nešto dobiju, mislim da onda ipak ima šanse da se to spasi ne samo za nas nego i za sutrašnju publiku. Nikad ne smijemo zaboraviti da bez obzira na gostovanja po provinciji, od 4 milijuna ljudi u ovoj zemlji jedno 2 milijuna nema nikakve mogućnosti da dođe u dodir s kazališnom predstavom. Znam iz osobnog iskustva da je to bitno, ja sam iz provincije i prve kazališne predstave vidio sam na televiziji, s 14 godina. Za život jedne države bitno je i kako živi provincija. A bez televizije i kulturnog elementa na televiziji, ako je televizija samo informativna i zabavna, onda je to očajna slika stvarnosti. A dva milijuna ljudi uopće ne zna što je to kazalište.

KAZALIŠTE U TELEVIZIJSKOM MEDIJU